

Svämlövskog

Alluviala lövskogar med *Alnus glutinosa* eller *Fraxinus excelsior* (*Alnopadion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Alluvial forests with *Alnus glutinosa* and *Fraxinus excelsior*

EU-kod: 91E0

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/matur/naturgemensam.pdf#

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Riparian forests of *Fraxinus excelsior* and *Alnus glutinosa*, of temperate and Boreal Europe lowland and hill watercourses; riparian woods of *Alnus incanae* of montane and sub-montane rivers of the Alps and the northern Apennines; arborescent galleries of tall *Salix alba*, *S. fragilis* and *Populus nigra*, along medio-European lowland, hill or sub-montane rivers. All types occur on heavy soils (generally rich in alluvial deposits) periodically inundated by the annual rise of the river (or brook) level, but otherwise well-drained and aerated during low-water. The herbaceous layer invariably includes many large species (*Filipendula ulmaria*, *Angelica sylvestris*, *Cardamine* spp., *Rumex sanguineus*, *Carex* spp., *Cirsium oleraceum*) and various vernal geophytes can occur, such as *Ranunculus ficaria*, *Anemone nemorosa*, *A. ranunculoides*, *Corydalis solida*.

Sub-types

- 44.31 - ash-alder woods of springs and their rivers (*Carici remotae*-*Fraxinetum*),
- 44.32 - ash-alder woods of fast-flowing rivers (*Stellario*-*Alnetum glutinosae*),
- 44.33- ash-alder woods of slow-flowing rivers (*Pruno*-*Fraxinetum*, *Ulmo*-*Fraxinetum*),
- 44.21 - montane grey alder galleries (*Calamagrosti variae*-*Alnetum incanae*),
- 44.22 - sub-montane grey alder galleries (*Equiseto hyemalis*-*Alnetum incanae*),
- 44.13 - white willow gallery forests (*Salicion albae*).

Svensk tolkning av definitionen

Naturtypen ligger i anslutning till sjöar eller vattendrag på jordar som är väl dränerade vid lågvatten. Skogen översvämmas regelbundet vid högvatten. Det sker en kontinuerlig pålagring av finsediment i samband med översvämningarna. Trädskiktets krontäckningsgrad är 30-100% och ask/triviallöv (var för sig eller tillsammans) utgör minst 50% av grundytan. Ask, gråal och klibbal är de vanligaste trädslagen.

Kvalitetskriterier: Skogen ska vara, eller i en relativt nära framtid kunna bli naturskog eller likna naturskog m.a.p. egenskaper och strukturer. Den kan ha påverkats av t.ex. plockhuggning, bete eller naturlig störning. Skogen är i ett sent eller i ett relativt sent successionsstadium. Det ska finnas gamla träd, död ved och en kontinuitet för de aktuella trädslagen. Om naturliga störningsprocesser eller skötselåtgärder i syfte att imitera sådana har påverkat området kan även områden i yngre successionsstadier ingå. Egenskaper och strukturer som är typiska för naturskog finns normalt även i yngre successionsstadier.

Buskskiktet består ofta av olika videarter, brakved, olvon och vilda röda vinbär. Fältskiktet innehåller ofta högorter och ormbunkar, men även fattiga starrtyper förekommer.

Kommentarer

Svämlövskogen återfinns i samtliga regioner, men minskar i förekomst norrut och in mot fjällkedjan. Den omfattar naturliga, tidvis översvämmade skogar med ask, klibbal eller gråal i låglänta områden och längs vattendrag på jordar, som är rika på alluviala avlagringar och som vid lågvatten är väl dränerade.

I denna naturtyp finner man ofta en stor variation vad gäller trädslag, artstock och struktur. Denna variation kan härröra från tidigare markanvändning, naturgivna förutsättningar eller den aktiva dynamiken i bestånden. I sitt mest utvecklade stadium kännetecknas naturtypen av en stor åldersfördelning med inslag av gamla träd. Som ett resultat av tidigare markanvändning, naturliga störningar eller andra åtgärder kan skogen befinna sig i ett yngre successionsstadium med stort inslag av yngre träd.

Naturtypen kan återfinnas längs våra större vattendrag såväl som mindre bäckar och källflöden. Gemensamt för alla är den höga näringsrikedomen som kommer sig av depositionen av näringsämnen i samband med översvämningar. I källområden tillförs näringsämnen via det utströmmande grundvattnet. Stridare vattendrag där strandlinjen snarare är utsatt för erosion än deposition lämpar sig därför inte för denna naturtyp. Fältskiktet längs de större vattendragen karakteriseras av högorter och starrarter, medan mindre källpåverkade bäckar även kan hysa en lägre vegetation typisk för källor. Busksiktet kan vara rikt och består av viden, röda vinbär och hägg. De större vattendragen innehåller ofta inslag av införda pilarter.

Förutom på sammansättningen av trädslag skiljs denna naturtyp från svämädellövskog 91F0 genom sitt större inslag av näringskrävande växter och våtmarksväxter. Svämädellövskog har ett trädsikt som liknar det hos lövsumpskog 9080, men lövsumpskogar är tydligt fuktigare och något mindre näringsrik. Då strandskogar till sin natur är dynamiska system kan man ha en högre generaliseringsgrad vid avgränsning så att även smärre, öppna kärrtyper får ingå, samt skogar i olika successionsstadier.

Skogstypens naturvärden utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik vilket omfattar naturliga störningar, som t.ex. översvämningar, stormfällningar och insektsangrepp.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Skogar med stort inslag av ek, alm, ask, lundflora och regelbundet översvämmas förs till svämädellövskog 91F0.

- Skogar med ask och triviallöv som är mer permanent fuktiga eller blöta förs till lövsumpskog 9080.
- Skogar som karakteriseras av sentida bete förs till trädklädd betesmark 9070.
- Skogar som domineras av ek och avenbok och inte översvämmas förs till näringsrik ekskog 9160.
- Skogar som inte uppfyller denna naturtyps definition kan i vissa fall tillhöra någon vattendragstyp (vars avgränsning utgörs av medelhögvattennivån).

Viktiga strukturer och funktioner

- Trädkontinuitet av lövträd av varierande ålder inklusive gamla träd, samt träd av olika trädslag, främst klibbal och ask i södra Sverige och gråal i norra delen av landet (se vidare karaktärsarter ovan). Områdena ska inom en överskådlig tid ha varit trädbevuxna med inhemska lövträdslag.
- Naturlig dynamik. Skogen utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik, som självföryngring och trädindivider dör av naturliga orsaker.
- Naturliga störningar. Skogen utsätts för exempelvis stormfällning, insektsangrepp, översvämningar, brand. Förekomster störningar bör bedömas utifrån ett landskapsperspektiv. De enskilda bestånden kan därför uppvisa spår av naturlig störning eller sakna sådana. I flera fall kan aktiva insatser krävas för att upprätthålla störningsregimer.
- Ostörd hydrologi.
- Regelbundna översvämningar från närliggande vattendrag.
- Alluviala avlagringar som vid lågvatten är väl dränerade.
- En naturlig näringsstatus.
- Förekomst av substrat för främst mossor, men även epifytiska lavar och svampar, insekter och landmollusker. Mängden och typen av substrat måste i det enskilda beståndet sättas i relation till beståndets utvecklingsstadium och belägenhet. Exempel på substrat:
 - Död ved; grenar, torrträd, hålträd, lågor m.m. i olika nedbrytningsstadium.
 - Gamla eller grova träd.
 - Representativa trädslag och buskar.
 - Strukturer, sten och block, källor, vattendrag, vissa jordarter.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna av de typiska arterna i naturtypen sker.

Typiska och karakteristiska arter

De typiska arternas förekomst utgör en bedömningsgrund för naturtypens bevarandestatus, och en generell förutsättning är att ingen påtaglig minskning ska ske av populationerna av de typiska arterna i naturtypen.

De karakteristiska arterna utgörs av ”vanliga” arter som utmärker naturtypen. Tabellen innehåller både vetenskapliga och svenska namn. K-art anger att arten är en karaktäristisk art och T-art innebär att den är en typiska art. I tabellen listas karakteristiska och typiska arter.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal	K-art			
<i>Alnus incana</i>	gråal	K-art			
<i>Anemone ranunculoides</i>	gulsippa	K-art			
<i>Angelica sylvestris</i>	strätta	K-art			
<i>Athyrium filix-femina</i>	majbräken		T-art		A, B, K
<i>Betula pubescens</i>	glasbjörk	K-art			
<i>Calla palustris</i>	missne		T-art		A, B, K
<i>Cardamine amara</i>	bäckbräsma	K-art	T-art		A, B, K
<i>Carex remota</i>	skärmstarr	K-art			
<i>Carex rhynchophylla</i>	älvstarr		T-art		A, B
<i>Epilobium hornemannii</i>	fjälldunört		T-art		A, B
<i>Eupatorium cannabinum</i>	hampflockel	K-art			
<i>Filipendula ulmaria</i>	älgräs	K-art			
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask	K-art			
<i>Gagea spathacea</i>	lundvårlök		T-art		B, K
<i>Geum rivale</i>	humleblomster	K-art			
<i>Impatiens noli-tangere</i>	springkorn		T-art		B, K
<i>Lycopus europaeus</i>	strandklo	K-art			
<i>Matteuccia struthiopteris</i>	strutbräken		T-art		A, B, K
<i>Osmunda regalis</i>	safsa		T-art		B, K
<i>Prunus padus</i>	hagg	K-art			
<i>Stellaria nemorum</i>	lundarv	K-art			
<i>Ulmus glabra</i>	alm	K-art			
<i>Urtica dioica</i>	brännässla	K-art			
<i>Viola selkirkii</i>	skuggviol		T-art		A, B
<i>Viola uliginosa</i>	sumpviol		T-art		B, K
Mossor					
<i>Anomodon attenuatus</i>	piskbaronmossa		T-art		A, B, K
<i>Brachythecium rivulare</i>	källgräsmossa		T-art		A, B, K
<i>Buxbaumia viridis</i>	grön sköldmossa		T-art		B, K
<i>Callicladium haldanianum</i>	haldanenmossa		T-art		A, B
<i>Conocephalum conicum</i>	rutlungmossa		T-art		A, B, K
<i>Dichelyma capillaceum</i>	hårklomossa		T-art		B, K
<i>Dichelyma falcatum</i>	klomossa		T-art		B
<i>Geocalyx graveolens</i>	terpentinmossa		T-art		B, K
<i>Herzogiella turfacea</i>	platt spretmossa		T-art		B

Homalia trichomanoides	trubbfjädermossa	T-art	B
Hookeria lucens	skirmossa	T-art	K
Hylocomiastrum umbratum	mörk husmossa	T-art	B, K
Jungermannia subulata var. leiantha	rörsvepemossa	T-art	B, K
Leucobryum glaucum	blåmossa	T-art	B, K
Myrinia pulvinata	svämmossa	T-art	B
Plagiomnium elatum	bandpraktmossa	T-art	B, K
Plagiomnium medium	bågpraktmossa	T-art	B, K
Plagiothecium latebricola	alsidenmossa	T-art	B, K
Porella cordaeana	stenporella	T-art	B, K
Pseudobryum cinclidioides	källpraktmossa	T-art	A, B, K
Fåglar			
Aegithalos caudatus	stjärtmes	T-art	B, K
Dendrocopos minor	mindre hackspett	T-art	A, B, K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	2.2.3.4 Askskog 2.2.4.1 Gråalskog 2.2.4.2 Klubbalskog
EUNIS:	G1.21 Riverine Fraxinus - Alnus woodland, wet at high but not at low water

Utbredning och förekomst

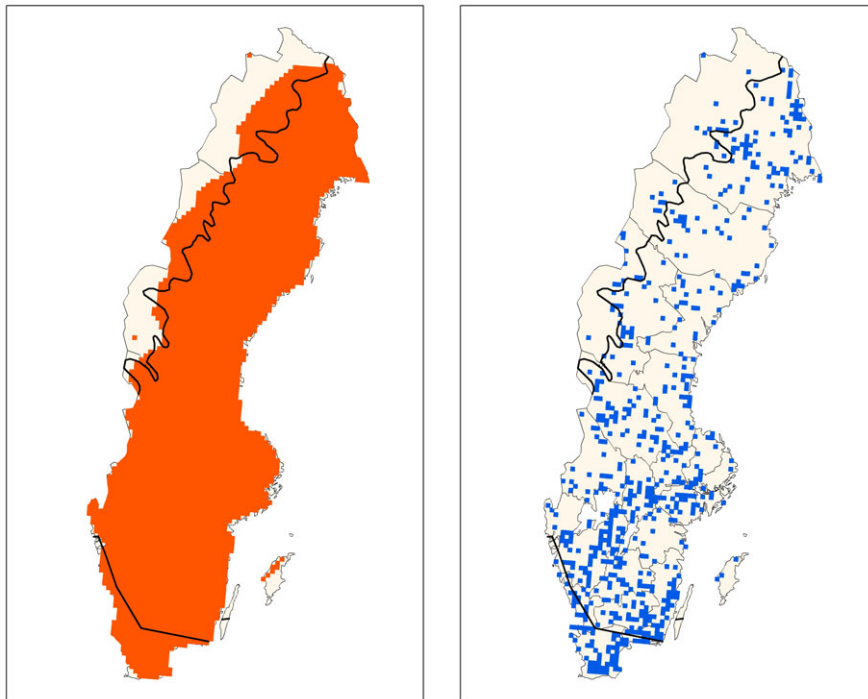
Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#0

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)	11	163	91	260
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)	36 300	343 700	19 600	399 600
Referensvärde (km ²)	36 300	343 700	19 600	399 600
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend	Stabil	Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)	10	140	2	152
Referensvärde (km ²)	10	140	10	160
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Stabil	Stabil	

Kvalitet			
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Otillräcklig	Dålig
Bedömning trend	Stabil	Förbättring	Stabil
Framtidsutsikt			
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Otillräcklig	Dålig
Bedömning trend	Stabil	Förbättring	Förbättring
Samlad bedömning			
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Otillräcklig	Dålig
Bedömning trend	Stabil	Förbättring	Stabil

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förekomstkartan visar vilka ETRS-rutor som innehåller någon areal 91E0. Efter-
som varje kartruta som innehåller någon förekomst av naturtypen innebär en
”fylld” ruta, även om naturtypen endast förekommer i mycket liten omfattning
inom kartrutan, blir det område som markeras som förekomstområde på kartan
betydligt mer täckande än den faktiska förekomsten av naturtypen – särskilt i regi-
oner där naturtypen förekommer spritt, men med små arealer.

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#

Vilka de viktigaste förvaltningsinriktningarna är för bevarandet av naturvärden i skogar och andra trädklädda marker behandlas i Naturvårdsverkets 2:a remissversion av Strategi för förvaltning av skogar och andra trädklädda marker i skyddade områden. I strategin ges högst prioritet för att upprätthålla och återintroducera de processer som är grundläggande för naturtypernas ekologiska funktionalitet. Detta bedöms ge långsiktigt positiva effekter på naturtypernas och de till dem knutna arternas bevarandestatus. Det bedöms också ge positiva effekter på kort sikt. I strategin ges närmare förklaringar och bakgrundsresonemang om de olika processerna. Strategin behandlar förvaltning av skyddade områden, men resonemangen som förs är lika tillämpliga för den skötsel/förvaltning som behövs för bevarandet av värdekärnor i skogsmark utanför formellt skyddade områden. Utifrån dessa utgångspunkter bedöms de viktigaste förutsättningarna för att bibehålla och skapa grundläggande ekologisk funktionalitet för skogliga naturtyper och för bevarande av arter kopplade till dem vara:

- fri utveckling
- upprätthållande och återintroduktion av brand som naturlig störning (i boreal och boreonemoral region)
- upprätthållande och återställande av naturlig hydrologi
- upprätthållande och återintroduktion av hävd, framför allt i ängs- och hagmarker i nemoral och boreonemoral region

I tabellen nedan anges huvudprocesser enligt ovanstående och punkternas storlek anger, mycket ungefärligt, hur betydelsefull respektive process är för naturtypen, och därmed också betydelsen av en förvaltningsinriktning kopplad till den. Den efterföljande texten ger fördjupad information. Avsnittet ”Grundläggande åtgärder” kopplar till de fyra huvudprocesserna, medan avsnittet ”Kompletterande åtgärder” beskriver sådana åtgärder som inte kan klassas som huvudprocesser, men som ändå kan ha betydelse för naturtypens naturvärden.

Process	Betydelse
Intern dynamik/fri utveckling	●
Brand och bränning	
Naturlig hydrologi	●
Hävd (bete/slätter/hamling)	•

Förvaltning/skötsel

Grundläggande åtgärder

En naturvärdesbedömning och bedömning av beståndshistorik bör göras i varje objekt. För skötseln krävs en bedömning med avseende på trädslag och artsammansättning bland olika organismer som epifytiska mossor och lavar, insekter och fåglar. Då naturvärdena främst utvecklas genom naturlig dynamik lämnas stora delar till fri utveckling.

Det förekommer att delar av skogen tidigare varit slättermarker, som senare vuxit igen, men för att det ska kunna vara aktuellt att klassa dessa övergivna slättermarker som 91E0 måste igenväxningen ha pågått mycket länge och området uppfyller kriterierna för naturtypen, därför bör skogen lämnas utan åtgärder. Mer nyligen igenvuxna marker bör inte föras till naturtypen (och kan eventuellt restaureras till slättermarker).

Insatser för att återskapa naturlig hydrologi i områdena, särskilt genom återskapande av naturliga översvänningsregimer, är angelägna eftersom många förekomstområden ligger i områden där de naturliga vattenståndsfluktuationerna upphört vilket påverkar naturtypens ekologi negativt.

Kompletterande åtgärder

I enstaka fall kan bekämpning av gran eller andra invasiva arter vara nödvändiga, till exempel då den naturliga dynamiken och variationen i vattenståndet begränsats.

I bestånd där enstaka vidkroniga ekar förekommer kan det vara lämpligt att frihugga dessa för att förlänga livet på dem. Ett extensivt bete kan tillåtas i bestånden, och i vissa fall kan det vara gynnsamt. Gran kan behöva hållas undan om det finns risk att den tar överhanden.

Hotbild

- Exploatering av området i fråga.
- Avverkning, röjning, gallring, städning utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Invasion av gran och främmande trädslag.
- Markskador och dikning. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador, medan tramp sällan är negativt.

- Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.
- Brist på dynamik. Arterna förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller bland annat klimat- och väderfenomen och utbrott av vissa skadeorganismer. Bristen på översvämningar är särskilt allvarlig då naturtypen förutsätter det och kommer att övergå till annan skog om svämpåverkan upphör.
- Älg och annat vilt kan förhindra föryngring av lövträden.
- Nya sjukdomar och skadeorganismer som redan är införda eller har potential att bli ett problem om de införs.

Bevarandeåtgärder

- Områdesskydd. Miljöer med svämlövskog kan behöva skyddas långsiktigt, eftersom skogsbruk inte är förenligt med bevarande av naturtypen i gynnsamt tillstånd. Det formella skyddet kan genomföras genom bildande av naturreservat, biotopskyddsområden eller nationalparker, eller genom naturvårdsavtal.
- Frivilliga avsättningar. Skydd av skogsmiljöer genom frivilliga avsättningar är ett viktigt komplement till det formella skyddet.
- Förvaltning av skyddade områden. Kan bland annat ombesörja viktiga åtgärder som naturvårdsbränning eller återställande av hydrologi.
- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprovning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Gröna skogsbruksplaner, skogscertifiering eller frivilliga avsättningar kan vara ändamålsenliga bevarandeåtgärder för skogsfastigheter med, eller i anslutning till, naturtypen.
- Information till markägare och verksamhetsutövare bör samordnas mellan länsstyrelsen, skogsstyrelsen och kommunen.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Vitryggig hackspett.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/arter/artergemensam.pdf#16

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och är en prioriterad naturtyp där.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypen är områdesskyddslagstiftningen i miljöbalkens 7:e kapitel, samt i förordningen om områdesskydd. Skogsbrukets regelverk och regelverket knutet till markavvattning är också av stor betydelse.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypens omgivning utöver det som nämns ovan är vattenverksamhet.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljning i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#13

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Denna litteraturlista omfattar bara ett litet urval av texter som berör naturtypen.

- Andersson, L. & Löfgren, R. (2000): Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker. Naturvårdsverket.
- von Euler, F. (2003). Övervakning av biologisk mångfald i skogen. Skogsstyrelsen. Rapport 1-2003.
- Kuris, M. & Ruskule, A. (2006). Favourable conservation status of boreal forests: monitoring, assessment, management. Baltic Environmental Forum. Tallinn.
- Nilsson, M. & Jönsson, C. (2003). Kartering av skyddade områden. Skogstyper i naturreservat och nationalparker. Naturvårdsverket. Rapport 5282.
- Rudqvist, L. (red.) (2000). Den spännande sumpskogen – Om Sveriges sumpskogar och dess själ. Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Snäll, T. & Kellner, O. (2003). Utvärdering av metod för övervakning av skogsbiotoper. Metoden ”Extensiv övervakning av skogsbiotopers innehåll” ur Naturvårdsverkets Handbok för miljöövervakning. Länsstyrelserna i Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län. Rapport 2003:15, 2003:27, 2003:21 (i respektive länsstyrelses rapportserie).
- Wennberg, S. & Höjer, O. (2005). Frekvensanalys av Skyddsvärd natur (FaSN). Förekomst av värdekärnor i skogsmark. Naturvårdsverket. Rapport 5466.

Kontaktuppgifter

Håkan Berglund
hakan.berglund@slu.se

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala